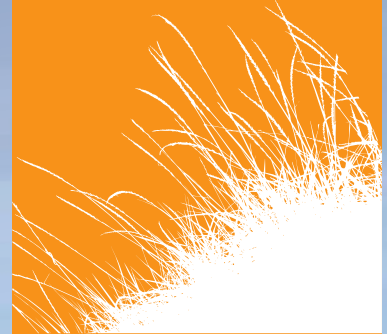

Waar natuur stad en zee verbindt

Onze ambities voor
Nationaal Park
Hollandse Duinen

Nationaal
Park
**Hollandse
Duinen**

**Samen zetten we
onze schouders
eronder om Hollandse
Duinen te maken tot
een Nationaal Park
van Wereldklasse.**

Nationaal Park Hollandse Duinen

Inhoud

Voorwoord door Han Weber	Wat kunt u in dit document verwachten?	Wat is Nationaal Park Hollandse Duinen?	Het verhaal van Hollandse Duinen
4	7	11	14
Verankeren: dit zijn onze ambities	Interview met ondernemer Edwin de Beukelaar	Verbinden: dit zijn onze ambities	Interview met manegehouder Anita Verloop-Groenen
17	24	26	32
Versterken: dit zijn onze ambities	Interview met wandelaar Marcel Gansevoort	Partners	Programmateam
34	41	43	44

Voorwoord door Han Weber

Een sterk Nationaal Park is niet vanzelfsprekend

Het is nog geen jaar geleden dat Dunea mij benaderde met de plannen voor Nationaal Park Hollandse Duinen. Ik was er meteen enthousiast over. Want veel mensen associëren Zuid-Holland vooral met verstedelijking, havens en industrie. Terwijl de provincie enorm veel te bieden heeft aan natuur, cultuur en landschap. Dit Nationaal Park geeft ons de kans om het publiek daarvan bewust te maken. En dit ambitedocument is de basis om daarvoor de nodige stappen te nemen.

De waarde van Hollandse Duinen zit voor mij in een aantal aspecten. Ten eerste is het een park dat stad en land verbindt: iedereen kan hier dicht bij huis genieten van bijzondere natuur en cultuur. Daarnaast voorziet het park in een stevige kustverdediging, in uitstekend drinkwater, in verkoeling tijdens hete zomers en in de broodnodige biodiversiteit. We vinden het bijna vanzelfsprekend dat het park dit allemaal in zich heeft. Maar om dat zo te houden, moeten we er wel wat voor doen.

Dit ambitiedocument biedt het kader om van Hollandse Duinen een succes te maken. Er staan vijftien ambities in, die gevat zijn in drie thema's: verankeren, verbinden en versterken. Wat mij betreft beginnen we met versterken, ofwel nog beter maken wat er al goed is. Daarbij denk ik aan de natuur en het landschap, maar ook aan het cultureel erfgoed, zoals de landgoederen, de trekvaarten en de Atlantikwall. Ik vind het vooral belangrijk om de beleefbaarheid hiervan te vergroten. Want door het park te beleven, verbinden de bezoekers zich ermee en wordt het een plek waar ze graag willen zijn.

Zo komt de verankering tot stand in de hoofden en harten van de mensen. Die zorgt ervoor dat zij intrinsiek gemotiveerd zijn om het park te beschermen en te koesteren. En daarmee is de cirkel rond.

Daarom roep ik alle partners op om te investeren in een sterk Nationaal Park Hollandse Duinen. Door niet af te wachten wat anderen doen, maar te kijken wat je zelf kunt bijdragen. Door de samenwerking met elkaar te zoeken en het merk actief uit te dragen. Dit ambitiedocument dient daarvoor als inspiratie: het schetst de stip aan de horizon waar we samen naartoe werken. Ik dank de mensen die dit document tot stand hebben gebracht, en in het bijzonder Dunea als trekker.

Han Weber
Gedeputeerde provincie Zuid-Holland

Juni 2017

*“Laten we zorgen
dat zo veel mogelijk
verschillende bezoekers kunnen
genieten van het Nationaal Park
waar we zo trots op zijn.
En laten we tegelijkertijd de
kwetsbare natuurgebieden
zorgvuldig koesteren.”*

NATASHA VAN BENTHEM,
BELANGENRAAD MEIJENDEL

Wat kunt u in dit document verwachten?

Een bloeiende toekomst vraagt om rake ambities

Eind 2016 koos het Nederlandse publiek Hollandse Duinen als een van de mooiste natuurgebieden van Nederland. Daar zijn wij ongelooflijk trots op! Nog geen vijf maanden eerder had Dunea het initiatief genomen om dit nieuwe nationale park te stichten. Maar liefst 39 partners sloten zich bij het initiatief aan. Samen werkten we hard aan het bidbook voor de vakjury van 'het mooiste natuurgebied van Nederland'. De overwinning was het klinkende resultaat.

Dat resultaat was het startpunt voor de volgende uitdaging: Nationaal Park Hollandse Duinen stevig op poten zetten. Daarvoor trekken we twee jaar uit. In die jaren zorgen we ervoor dat het grote publiek het Nationaal Park goed leert kennen. Ook werken we aan een organisatiemodel en de financiële borging van onze plannen. Bovendien bepalen we samen wat we inhoudelijk met het park willen realiseren. De eerste stap op die weg is het ambitiedocument dat nu voor u ligt.

Van dialoog naar gezamenlijke ambities

Dit ambitiedocument is voortgekomen uit gesprekken en bijeenkomsten die vertegenwoordigers van ons – alle partners – met het programmateam hebben gehad. Ook is er veel input geleverd door de circa honderd bewoners, gebruikers, vrijwilligers en ondernemers, die onze inspiratieavonden hebben bezocht. Op basis van deze gesprekken en bijeenkomsten hebben we samen bepaald waar we als Nationaal Park voor willen staan en welke ambities we willen realiseren. Die ambities staan beschreven in dit stuk.

Wie zijn 'wij'?

'Wij' zijn de partners die de ambities van Nationaal Park Hollandse Duinen ondersteunen en uitdragen door te doen. Het zijn onder andere de organisaties die het bidbook hebben ingediend. En die nu gezamenlijk verder werken aan de ontwikkeling van het park. Onder de partners bevinden zich terreinbeheerders, overheden, ondernemers, marketingorganisaties, maatschappelijke en culturele organisaties. Op pagina 43 vindt u alle namen. We nodigen andere organisaties die zich in onze ambities herkennen van harte uit om met ons mee te doen.

Drijvende kracht: het Programmateam

Het initiatief voor dit document komt van het Programmateam, dat het voortouw heeft genomen in het uitwerken van de inhoudelijke koers. Het team heeft het proces begeleid om tot dit ambitiedocument te komen. In het team zitten vertegenwoordigers van een aantal bovengenoemde partners. Hun namen vindt u op pagina 44.

Een dynamisch document voor de toekomst

Dit document schetst de stip aan de horizon waar we met z'n allen naartoe gaan werken. Het biedt ons de uitgangspunten en inspiratie om actief met de ontwikkeling van het park aan de slag te gaan. En om daarvoor de benodigde middelen, zoals budget en menskracht, beschikbaar te stellen. De wereld staat niet stil en het beleid rond de nationale parken is nog volop in beweging. Daarom zien we dit document als een dynamisch geheel, dat we regelmatig zullen toetsen en bijstellen.

Drie thema's, vijftien ambities

Na een korte schets van het Nationaal Park beschrijven we in dit document vijftien ambities. Die hebben we verdeeld over drie thema's: Verankeren, Verbinden en Versterken. Per thema lichten we eerst toe wat we hierbij voor ons zien. Vervolgens benoemen we de ambities en schetsen we een aantal voorbeelden die illustreren wat we met die ambities bedoelen. Overigens is elk thema voor ons even belangrijk en zit er geen hiërarchische volgorde in de beschreven ambities.

En dan: aan de slag!

We gebruiken dit document als basis voor het uitvoeringsprogramma en het organisatiemodel dat we hierna samen gaan vormgeven. Bovendien vertalen we de ambities in het beleid en de activiteiten van onze eigen organisaties. Waar dat kan, sluiten we aan bij bestaande programma's. Want samen zetten we onze schouders eronder om Hollandse Duinen te maken tot een Nationaal Park van Wereldklasse.

*“Den Haag vormt
het kloppend hart van
Hollandse Duinen. Dat is een
belangrijke reden dat mensen hier
willen wonen, werken en verblijven.
Onze ambitie is om de unieke
natuur te beschermen en te
versterken, en om er zo veel
mogelijk mensen van te
laten genieten.”*

BOUDEWIJN REVIS, WETHOUDER
GEMEENTE DEN HAAG

Wat is Nationaal Park Hollandse Duinen?

Een park dat stad en zee verbindt

Nationaal Park Hollandse Duinen is het brede Zuid-Hollandse kustgebied van Hoek van Holland tot Hillegom. Het is een uniek landschap dat ruim 5000 jaar geleden is ontstaan door de stijging van de zeespiegel. Het park bestaat uit zee, strand en duinen, en ook de meer landinwaarts gelegen strandwallen en strandvlakten horen erbij. Het park beslaat grofweg 200 km², is 43 km lang en tot 8,5 km breed.

*“Laat het publiek
in Hollandse Duinen
ervaren dat landschap en
cultureel erfgoed een opmerkelijk
samenhangend en rijk verhaal
vertellen. Een verhaal dat heden en
verleden met elkaar verbindt
en daarmee draagvlak creëert
om dit voor toekomstige
generaties te behouden.”*

ANNETTE DE VRIES, DIRECTEUR
STICHTING DUIVENVOORDE
VAN RIJNLAND

Een spectaculair landschap dat bescherming verdient

De duinen en de andere natuurgebieden vormen de kern van Nationaal Park Hollandse Duinen. De open ruimten in het gebied, de hoge biodiversiteit en het spectaculaire landschap geven het Nationaal Park identiteit. De kustverdediging en het duinwater waar drinkwater van wordt gemaakt, zijn deel van het fundament waarop zich een bloeiende economie heeft kunnen ontwikkelen. Dat fundament wordt versterkt door de kustplaatsen, de riviermonden met hun havens, en de strandwallen en -vlakten, waar de buitenplaatsen en de groente- en bloembollencultuur tot bloei konden komen. Al deze elementen maken Hollandse Duinen tot een park dat duurzame bescherming verdient én krijgt.

Natuur van internationale allure

Naast de natuurgebieden en duinen vind je in het Nationaal Park een rijke variëteit aan landgoederen, veenweidegebieden, recreatieplassen, bossen, bollenvelden en historisch erfgoed. Denk aan Kasteel Duivenvoorde, Voorlinden, Keukenhof, de Van Dixhoorndriehoek, het Haagse Bos, het Oosterduinsemeer, de Klinkenbergerplas en de Atlantikwall. Daarnaast bevat het park 4.610 hectare aan Natura 2000-gebieden: Solleveld & Kapittelduinen, Westduinpark & Wapendal, Meijendel & Berkheide, Coepelduynen, boswachterij Noordwijk en De Blink. Stuk voor stuk natuurgebieden van internationale allure.

Verbonden met stad en cultuur

Hollandse Duinen kenmerkt zich door de sterke verbinding tussen stad, natuur en landschap. In het gebied liggen vijftien dorpen en steden, waar een miljoen mensen wonen en werken. Voor hen is de natuur altijd dichtbij, gecombineerd met historisch erfgoed, cultuurlandschap en kunst. Ook voor bezoekers is die combinatie aantrekkelijk: jaarlijks recreëren er miljoenen binnenlandse en buitenlandse toeristen in dit Nationaal Park en de Nederlandse kust is de meest bezochte binnenlandse bestemming (kerncijfers NBTC 2016).

*“Mijn ambitie voor
Hollandse Duinen is om
het park zo aantrekkelijk
te profileren dat mensen
er trots op zijn dat ze
hier wonen, werken of
ondernemen.”*

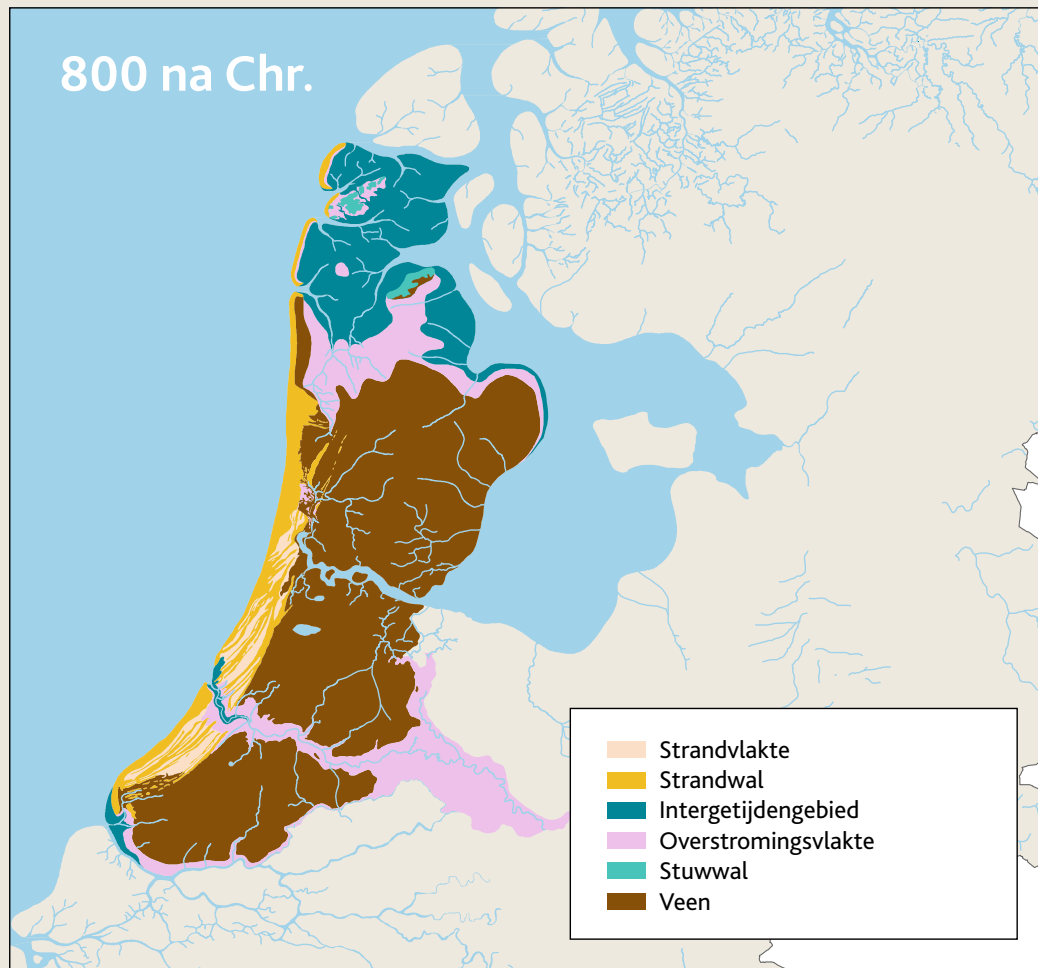
MICHIEL HOUTZAGERS, DIRECTEUR
ZUID-HOLLANDS LANDSCHAP

Het verhaal van Hollandse Duinen

Holland bestaat dankzij de duinen, de Hollandse duinen. Uniek aan de Hollandse duinen is dat ze zo dichtbij liggen; je gaat razendsnel van de drukte van de stad naar de rust van de natuur en weer terug. In het gebied kun je veel meer ontdekken dan je dacht. Het is enorm divers, steeds anders en vol beleving. Een plek waar natuur, kunst en cultuur samenkomen. Met een beetje geluk zie je vossen, reeën en zeehonden die leven middenin het drukst bevolkte gebied van Nederland.

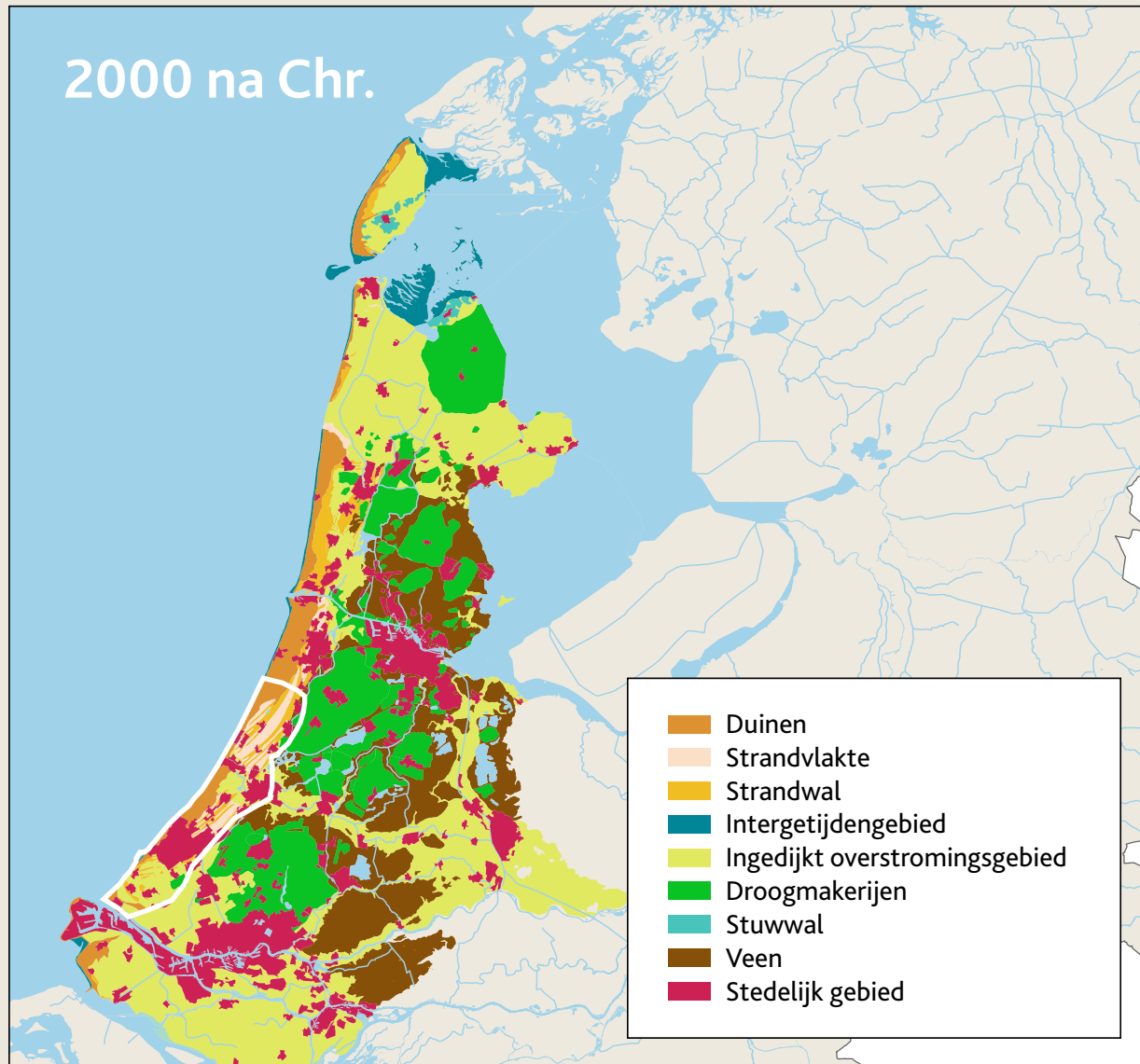
Dit is de plek waar de zee het land ontmoet en de natuur de stad. Geen wonder dat ze een enorme aantrekkingskracht heeft op Nederlanders en bezoekers uit heel de wereld. De ervaring en zelfs de gedachte aan Hollandse Duinen is genoeg om op te laden en te ontspannen. Kortom, Hollandse Duinen geeft inspiratie en energie!

Deze kaart laat de strandwallen en -vlakten zien die de basis vormen van Nationaal Park Hollandse Duinen. Waar deze wallen en vlakten aan de oostkant ophouden, eindigt ook het Nationaal Park. In het noorden ligt de grens bij Hillegom, in het zuiden bij Hoek van Holland.

700 jaar later zijn op de strandwallen en -vlakten jonge duinen ontstaan. Samen met de oude wallen en vlakten maken ze deel uit van Nationaal Park Hollandse Duinen.

In 2000 zien we dat het stedelijk gebied op de strandwallen en -vlakten en in de duinen flink is toegenomen. Het is deze verbinding tussen stad en land die Nationaal Park Hollandse Duinen uniek maakt.

Verankeren

A woman with long dark hair, wearing a white long-sleeved shirt and blue denim shorts, is sitting on a wooden log bench. She is holding a white map or paper. A young boy with short brown hair, wearing a white t-shirt and blue jeans, is standing next to her, pointing his right arm towards the ocean. They are on a sandy beach with tall, dry grass. The ocean is visible in the background under a clear blue sky. A large red rectangular overlay is positioned in the center of the image, containing the word 'Verankeren' in white text.

'Iedereen kent het en het werkt'

Wat doe je als eerste als je een Nationaal Park van Wereld-klasse op poten wilt zetten? Dan zorg je voor een stevige basis. De ambities onder het thema Verankeren zijn op die basis gericht. Ons doel is dat Hollandse Duinen is verankerd in de hoofden, harten en handen van de huidige en toekomstige bezoekers, bewoners en ondernemers in het park. Maar ook in een goed functionerende organisatie en in succesvolle uitvoeringsprogramma's die financieel geborgd zijn.

Hoe zien we dat voor ons?

We zien een Nationaal Park voor ons dat je overal kunt tegenkomen: op Instagram, YouTube en bij DWDD, op het Fête de la Nature en op het UIT-festival, in het café, op de markt, in het theater en het museum. Op talloze plaatsen – online en offline – is informatie te vinden over wat er waar in het park te beleven valt. En steeds weer word je verrast door de enorme variëteit daarvan.

DIRECT HERKENBAAR

Ben je ter plekke, dan zie en voel je direct dat je in Nationaal Park Hollandse Duinen bent. Je ziet het aan het landschap waar de invloed van water, wind en zee onmiskenbaar aanwezig is. Je ziet het aan de iconische toegangspoorten en welkomstborden, die je het gevoel geven een groots natuurpark te betreden. Je ziet het aan de verbondenheid tussen natuur, kustlandschap en cultuurhistorisch erfgoed. En je ziet het aan onze boswachters en vrijwilligers, die je in de duinen, op de landgoederen en in de musea verwelkomen als trotse gastheren en -vrouwen.

VERBONDEN MET DRINKWATERWINNING EN KUSTBESCHERMING

Het Nationaal Park is onlosmakelijk verbonden met de drinkwaterwinning in de duinen. We zorgen ervoor dat er nu en in de toekomst voor iedereen voldoende drinkwater is, van hoge kwaliteit en uit een goed beschermd gebied. Ook speelt het park een belangrijke rol in de bescherming tegen overstromingen vanuit zee. Dat deed het al in het verleden en zal het met de stijgende zeespiegel ook in de toekomst blijven doen.

ALLE LIEFHEBBERS WELKOM

Nationaal Park Hollandse Duinen is er voor een brede doelgroep: van bewoners van het gebied en de regio eromheen, tot binnenlandse en buitenlandse bezoekers. Het zijn liefhebbers die de waarden van de natuur, cultuur en historie van het park weten te waarderen. Daarnaast krijgen kinderen volop aandacht; zij zijn onze ambassadeurs van de toekomst. Het Nationaal Park is verankerd in een doorlopend onderwijsprogramma en wie wil, kan junior duinwachter worden.

SOEPELE SAMENWERKING

Ondernemers verbinden zich graag aan het Nationaal Park en doen hun best om zich te kwalificeren voor het gebruik van het merk 'Hollandse Duinen'. Ze werken plezierig samen met de organisatie van het park, die constructief en soepel opereert. Die organisatie wordt structureel gefinancierd door de deelnemende partners en boort voor specifieke projecten ook alternatieve bronnen aan, zoals crowdfunding en sponsoring.

De ambities bij het thema Verankeren

Het totaalbeeld dat hiervoor is geschetst, vertaalt zich in de volgende ambities en mogelijke activiteiten:

AMBITIE: **IEDEREEN KENT HET**

Nationaal Park Hollandse Duinen is een begrip in Zuid-Holland, in Nederland en ver daarbuiten. Het park wordt hoog gewaardeerd en staat bekend als een verrassend en uitnodigend gebied met bijzondere natuur en cultuur, gelegen in een metropolitane omgeving. Mensen in de regio zijn er trots op dat ze hier wonen, omdat het landschap en de natuur zo tastbaar en dichtbij aanwezig zijn.

VOORBEELDACTIVITEIT: **ONLINE BELEVING**

We bouwen een interactief webportaal dat de verschillende doelgroepen aanspreekt. Hierop geven we volop ruimte aan de gebruikers van het park: zij kunnen er hun verhalen vertellen, filmpjes posten, een wandelmaatje zoeken, een spel spelen of hun ideeën delen. Natuurlijk laten we ook zien wat je in het park kunt doen en welke evenementen er op komst zijn. Je kunt er gps-routes downloaden, een huurfiets reserveren en een kaartje bestellen voor een minicruise. We linken gericht naar bestaande websites, zodat we geen dingen dubbel doen. En uiteraard is de site gekoppeld aan apps en andere digitale media, zoals de Beleef App van de waterschappen.

VOORBEELDACTIVITEIT: **MARKETINGCOMMUNICATIE ALS COLLECTIEF**

We werken in de marketing van Hollandse Duinen intensief samen met elkaar en met andere organisaties. Daarbij werken we vanuit het principe 'wie waar goed in is' en niet 'wie waarvan is'. We richten onze marketingcommunicatie op het hele park en gebruiken onze merkwaarden daarvoor als basis. Gaat het om internationale marketing, dan sluiten we aan bij het gezamenlijke merk van de nationale parken in Nederland. Natuurlijk doen we mee met bestaande evenementen, zoals het Bloemencorso, de Open Monumentendag en de Bunkerdag. En wie weet, komt er wel een Hollandse Duinen-lied, -theaterfestival of -vlogwedstrijd.

AMBITIE: **BETROKKEN ONDERNEMERS**

Ondernemers verbinden zich graag aan het Nationaal Park en gebruiken het in hun eigen productaanbod en -marketing. Ze ervaren dat het Nationaal Park waarde toevoegt aan hun eigen organisatie en versterken met hun aanbod de kwaliteit van het park.

VOORBEELDACTIVITEIT: **KEURMERK VOOR KWALITEIT**

We zorgen ervoor dat Nationaal Park Hollandse Duinen een merk wordt, dat zichtbaar en herkenbaar is en kwaliteit onderstreept. We verankeren die kwaliteit in criteria, die verbonden zijn aan onze merkstrategie. Als ondernemers of organisaties zich hiervoor kwalificeren, mogen ze het merk voeren. Zij dragen de verhalen en waarden van het park uit, door bijvoorbeeld activiteiten te organiseren, schoolklassen te ontvangen of reclame voor het park te maken. Ook bieden we hen gastheerschapscursussen aan, waardoor ze zich nog sterker met het park verbonden voelen.

*“Een natuurlijk
landschap dat
bescherming biedt,
is een landschap dat
natuurlijk bescherming
verdient.”*

JEROEN HAAN,
HOOGHEEMRAADSCHAP
VAN RIJNLAND

AMBITIE: **HERKENBAAR IN BELEID**

De waarden en de samenhang van het Nationaal Park worden meegenomen in het omgevingsbeleid van gemeenten, provincie, waterschappen en het Rijk. Dit gebeurt vanuit het breed gedragen besef dat een kwalitatief goede leefomgeving het beste uit mensen haalt en hun gezondheid bevordert.

AMBITIE: **BESTUURLIJKE VERANKERING**

Het functioneren van het Nationaal Park is zowel bestuurlijk verankerd als financieel geborgd.

VOORBEELDACTIVITEIT: OPEN ORGANISATIE ALS VERBINDENDE FACTOR

We zetten een flexibele, compacte werkorganisatie neer die onze onderlinge samenwerking mobiliseert en een platform biedt waar belangen kunnen worden afgewogen. Een adequaat besturingsmodel zorgt ervoor dat we onze doelstellingen realiseren. Ook is er een centraal informatiepunt voor vragen, klachten en suggesties. We borgen onze kwaliteit zowel verticaal als horizontaal: door verantwoording af te leggen naar elkaar en in gesprek te gaan met gebruikers, ondernemers en andere betrokkenen.

*“Wij zien de
bescherming van de
duinen voor natuur,
recreatie en drinkwater-
winning als één van de grootste
ambities van het Nationaal
Park; laten we daar
samen onze schouders
onder zetten.”*

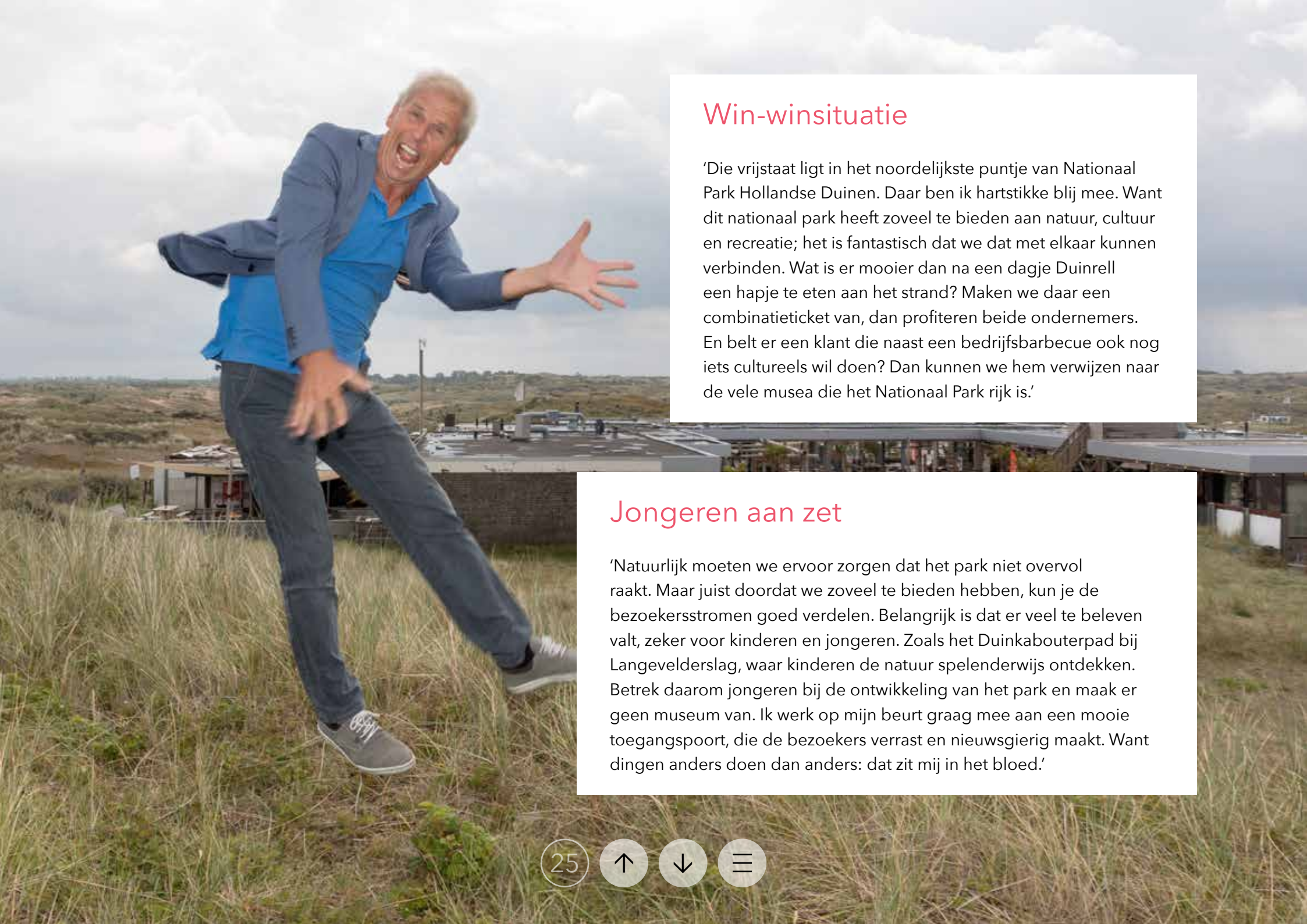
WIM DROSSAERT,
DIRECTEUR DUNEA

'Als je elkaar iets gunt, bereik je samen meer'

Edwin de Beukelaar, ondernemer en mede-eigenaar van St(r)andplaats Nederzandt

'Ik heb altijd al een fascinatie gehad voor het Gallië van Asterix en Obelix. Een eigen vrijstaat waar alles net iets anders gaat dan in de normale wereld. Die vrijstaat heb ik - samen met mijn businesspartner Michel Pater - gerealiseerd met Nederzandt, een groot strandpaviljoen in de duinen bij Langevelderslag. Je kunt hier eten, drinken, vergaderen, trouwen en elk weekend is er wat te beleven. We hebben een speeltuin voor kinderen met een beperking en een strandrups voor mensen die slecht ter been zijn. Iedereen is hier even welkom.'

Win-winsituatie

‘Die vrijstaat ligt in het noordelijkste puntje van Nationaal Park Hollandse Duinen. Daar ben ik hartstikke blij mee. Want dit nationaal park heeft zoveel te bieden aan natuur, cultuur en recreatie; het is fantastisch dat we dat met elkaar kunnen verbinden. Wat is er mooier dan na een dagje Duinrell een hapje te eten aan het strand? Maken we daar een combinatieticket van, dan profiteren beide ondernemers. En belt er een klant die naast een bedrijfsbarbecue ook nog iets cultureels wil doen? Dan kunnen we hem verwijzen naar de vele musea die het Nationaal Park rijk is.’

Jongeren aan zet

‘Natuurlijk moeten we ervoor zorgen dat het park niet overvol raakt. Maar juist doordat we zoveel te bieden hebben, kun je de bezoekersstromen goed verdelen. Belangrijk is dat er veel te beleven valt, zeker voor kinderen en jongeren. Zoals het Duinkabouterpad bij Langevelderslag, waar kinderen de natuur spelenderwijs ontdekken. Betrek daarom jongeren bij de ontwikkeling van het park en maak er geen museum van. Ik werk op mijn beurt graag mee aan een mooie toegangspoort, die de bezoekers verrast en nieuwsgierig maakt. Want dingen anders doen dan anders: dat zit mij in het bloed.’

A woman wearing a black and white striped shirt, black riding helmet, and black boots is riding a brown horse with a blonde mane and tail. The horse is galloping in a sandy arena, kicking up dust. The background is a dense forest of green trees. A large purple semi-transparent rectangle is overlaid on the center of the image, containing the word 'Verbinden' in white text.

Verbinden

‘Rijk door verbinding van stad en land, van heden en verleden, van cultuur en natuur, van mensen en organisaties’

Nationaal Park Hollandse Duinen kenmerkt zich door een veelheid aan elementen: stad, land en water; historie, cultuur en natuur; bewoners, bezoekers en ondernemers; overheden, beheerders en maatschappelijke organisaties. De meerwaarde van het park zit in de verbinding van al die elementen. Daarom is Verbinden een belangrijk thema in dit ambitiedocument.

Hoe zien we dat voor ons?

We zien een Nationaal Park voor ons, waar het ene gebied in het andere overloopt. Een landschap dat je kunt beleven zonder overbodige barrières. Waar je altijd contact voelt met de zee, die zich op elke duin voor je kan ontfouwen. Het is een park dat niet alleen intern verbonden is, maar zich ook verbindt met omliggende gebieden, zoals Midden-Delfland en de Leidse Ommelanden. En dat zich uiteindelijk zal ontwikkelen tot een nationaal kustpark van Hoek van Holland tot Den Helder.

GRENZELOOS VERBONDEN

Uniek aan Hollandse Duinen is de verbinding tussen landgoederen, weilanden, bollenelden en duinen, tussen kastelen, bunkers en strand. Daardoor valt er het hele jaar door, en meerdere dagen achtereen, wat te beleven. Ondernemers voelen zich uitgenodigd om hiervoor verrassende arrangementen te ontwikkelen. En uiteraard zijn er fiets-, wandel- en rutterroutes, die de gebieden op een natuurlijke manier aan elkaar koppelen. Alle bestemmingen zijn goed bereikbaar met openbaar vervoer, fiets of auto. En wat te denken van een elektrische minicruise met verschillende haltes aan de kust?

KOPPELING TUSSEN HEDEN EN VERLEDEN

Daarnaast verbinden we het heden met het verleden en de toekomst. Dat doen we door aan het historische erfgoed - van bollenschuur tot Atlantikwall en van infiltratieplas tot spuigemaal - pakkende verhalen en belevenissen te koppelen. Verhalen die op verschillende plekken in het park terugkomen en je nieuwsgierig maken naar de volgende locatie. Daarvoor zetten we innovatieve middelen in, zoals

interactieve infopanelen, apps, games en expedities. We nodigen vrijwilligers, studenten en stagiairs uit om ons daarbij te helpen.

IEDEREEN BETROKKEN

Tot slot gaan we als partners met elkaar een verbinding aan. We committeren ons om open met elkaar samen te werken en over de grenzen van onze eigen organisatie, gemeente of natuurgebied heen te kijken. Zo kunnen we meer bereiken en zetten we onze middelen samen effectiever in. Daarbij betrekken we ook de bewoners, bezoekers en vrijwilligers in het park. Want Hollandse Duinen is van ons allemaal.

De ambities bij het thema Verbinden

Het totaalbeeld dat hiervoor is geschetst, vertaalt zich in de volgende ambities en mogelijke activiteiten:

AMBITIE: **ALLE GEBIEDEN VERBONDEN**

De natuurgebieden in het Nationaal Park zijn onderling en met hun omgeving verbonden doordat er natuurschakels zijn ontwikkeld en er nauwelijks meer hekken staan. Bezoekersstromen worden op een natuurlijke manier door het park geleid, met een minimaal gebruik van borden en regels. Het duingebied langs de kust is verbonden met de natuurgebieden en de landschapsparken op de meer landinwaarts gelegen strandwallen.

VOORBEELDACTIVITEIT: **PUZZELSTUKJES LEGGEN**

We inventariseren wat de ontbrekende schakels zijn om natuurgebieden te verbinden. We zoeken creatieve oplossingen om de ontbrekende puzzelstukjes op een natuurlijke manier in te vullen. Denk bijvoorbeeld aan een verbinding tussen de Keukenhof en de duinen via de landgoederen Tespelduyn en Leeuwenhorst.

AMBITIE: **EÉN NATIONAAL PARK**

Nationaal Park Hollandse Duinen wordt op den duur één park van Hoek van Holland tot Den Helder.

VOORBEELDACTIVITEIT: **EENDUIDIGE REGELS EN PURE BELEVING**

We zorgen ervoor dat de regelgeving in het Nationaal Park zo veel mogelijk gelijk, vanzelfsprekend en begrijpelijk is. We verminderen het aantal regels waar dat kan, en treden op tegen overtredingen. We communiceren de regels op innovatieve manieren, zodat er minder borden nodig zijn. Zo kan iedereen het landschap puur beleven, zonder dat er ook maar iets in de weg staat.

AMBITIE: **AANEENGESLOTEN NETWERK**

Recreatieve routes verbinden de parels in het Nationaal Park. Bestaande routes zijn gekoppeld of aangepast, zodat er een aaneengesloten netwerk is dat het verrassende karakter van het gebied ontsluit.

AMBITIE: **OPTIMALE BEREIKBAARHEID**

De bereikbaarheid van het park is voor onze inwoners en bezoekers optimaal vormgegeven en gefaciliteerd. Vanuit de stad kun je binnen tien minuten in de natuur zijn, doordat die natuur al in de stad begint.

VOORBEELDACTIVITEIT: **NATUURLIJK BEREIKBAAR**

We verleiden bezoekers om met de fiets, het openbaar vervoer of lopend naar het Nationaal Park te gaan. We analyseren wat de knelpunten zijn en proberen die samen met de vervoersbedrijven, gemeenten en provincie op te lossen. Ook brengen we de natuur de stad in, zodat de beleving van 'buiten' al bij de voordeur begint. Dat doen we door de inrichting van het groen in de stad af te stemmen op het omliggende landschap.

AMBITIE: **BELEEFBARE GESCHIEDENIS**

De historische rijkdom in het park is verbonden met de hedendaagse context. We laten die verbondenheid zien en beleven, door op verrassende plekken verhalen te vertellen die tot de verbeelding spreken.

VOORBEELDACTIVITEIT: **VERHALEN VERTELLEN**

We laten de rijkdom van het Nationaal Park zien door bijvoorbeeld te vertellen over de Atlantikwall, over hakhoutbosjes, vleermuizen, bollenschuren en de strijd tegen het water. We maken er spannende verhalen van, die je met een virtualrealitybril levensecht kunt beleven. We vertellen over de Hollandse Meesters en zetten schildersezels neer om zelf aan de slag te gaan. En we maken samen met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een gebiedsbiografie die de historie van het landschap en het cultureel erfgoed met elkaar verbindt.

AMBITIE: **GEDEELD EIGENAARSCHAP**

Betrokken partijen, zoals ondernemers, marketing-organisaties, beheerders, musea, groene organisaties, hoogheemraadschappen, provincie en gemeenten, zoeken de samenwerking op bij projecten waarin ze elkaar kunnen versterken. Vanuit een gedeeld eigenaarschap delen zij hun kennis en leveren ze een bijdrage aan de realisatie van de ambities van het Nationaal Park.

VOORBEELDACTIVITEIT: **SAMEN DE HANDEN UIT DE MOUWEN**

We werken op alle niveaus met elkaar samen. Bestuurlijk, maar ook met de hand aan de schop. We delen onze kennis en helpen elkaar, met respect voor elkaars belangen. We bieden een online en offline platform, waar betrokken organisaties, ondernemers en bezoekers ideeën kunnen uitwisselen en samenwerkingsverbanden kunnen aangaan. En we nodigen iedereen uit om met voorstellen te komen voor arrangementen en activiteiten, die passen binnen het kwaliteitsbeeld dat we met Hollandse Duinen voor ogen hebben.

'Op een paard beleef je de natuur intenser'

Anita Verloop-Groenen, manegehouder in 's-Gravenzande en regioconsulent Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS)

'Er is niets heerlijkers dan paardrijden in de duinen of op het strand. De afwisselende natuur, de weidse uitzichten, de vogels die je tegemoet vliegen... juist op een paard beleef je dat extra intens. Daarom ben ik heel blij met de komst van Nationaal Park Hollandse Duinen. Want door de samenwerking die dit park genereert, kunnen we het nóg aantrekkelijker maken.'

Van noord tot zuid verbonden

‘Een van de ambities waar ik me voor inzet, is een aaneengesloten rutteroute door het hele Nationaal Park. Voor een deel is die route er al, maar vooral rond Den Haag zijn er nog wat knelpunten. Ook dreigen we de verbinding te verliezen met het zuidelijkste puntje van het park. Door de verlenging van de Hoekse Lijn komt daar namelijk een spoor te liggen, waar paarden, wandelaars en fietsers niet veilig overheen kunnen. Daarom zitten we nu bij de gemeente aan tafel om samen een oplossing te vinden. Zonder het Nationaal Park was dat overleg er niet geweest.’

Overal dezelfde regels

‘Verder maak ik me hard voor een uniforme regelgeving op alle stranden in Hollandse Duinen. Nu gelden overal andere regels: op sommige stranden mag je ‘s zomers overdag nooit paardrijden, op andere alleen als de vlag uithangt of juist alleen als de vlag is gestreken. Dat is enorm verwarrend. Wij snappen best dat paarden niet altijd het strand op mogen, maar zorg dan wel voor heldere regels, die overal hetzelfde zijn.’

Beleven en beschermen

‘Tot slot zou ik graag zien dat er langs de rutterpaden meer uitdagingen komen voor ervaren ruiters. Zo zorgen we ervoor dat zij op de paden blijven en de natuur intact blijft. Want natuurbeleving kan niet zonder natuurbescherming. Daar draag ik graag mijn steentje aan bij.’

A photograph of two women in a field of pink and orange tulips. The woman on the left is wearing a black jacket and sunglasses, holding a professional camera with a large lens. The woman on the right is wearing a dark blue jacket and holding a pink smartphone. A teal semi-transparent banner is overlaid across the middle of the image, containing the word 'Versterken' in white text.

Versterken

'Krachtig door kwaliteit van natuur en landschap en verrassend voor wie wat beleven wil'

Hollandse Duinen is natuur en landschap dicht bij de stad. De steden in dit gebied hebben het buitengebied nodig. Daarom kiezen wij ervoor om bewust met de natuur om te gaan en deze te beschermen en waar nodig te versterken. Ook zetten we in op versterking van het cultureel erfgoed, het open landschap en het woon- en vestigingsklimaat in het park. Want juist die combinatie maakt dit Nationaal Park tot wat het is en wil zijn.

Hoe zien we dat voor ons?

We zien een Nationaal Park voor ons, waarvan de natuurkwaliteit substantieel is versterkt. Het park is mooier dan ooit, de natuur is verder ontwikkeld, er is meer ruimte voor dynamiek en er is meer biodiversiteit. Ook de landschappelijke kwaliteit heeft een sprong voorwaarts gemaakt, wat onder meer te zien is aan de zichtlijnen, de bloemrijke bermen, de inrichting van de openbare ruimte en de hoeveelheid groen tussen de natuurgebieden in het park. De bezoekers ervaren het gebied als een eenheid.

SAMENWERKING IN NATUURBEHEER

Ook de effectiviteit van het natuurbeheer is flink toegenomen: met hetzelfde budget bereiken we meer dan voorheen. Dat komt doordat de verschillende terreinbeheerders werken vanuit een overkoepelende visie, ieders kwaliteiten goed worden gebruikt en het werk op basis van gezamenlijke afspraken wordt uitgevoerd. Ook de begrazing organiseren de beheerders samen: hun schaapskudde trekt van gebied naar gebied. En al werkende delen ze de kennis, die ze jarenlang in de verschillende gebieden in het park hebben opgebouwd.

NIEUWE BELEVINGSVORMEN

Daarnaast is Hollandse Duinen nog aantrekkelijker geworden voor bezoekers en bewoners. Er zijn nieuwe belevingsvormen ontstaan met het landschap, de natuur en cultuur in de hoofdrol of als decor. Denk aan een zeehonden- en vogelkijkhut op de Zandmotor, een concert in de duinen, excursies voor vloggers of een duintuin met buitenleslokalen. Er zijn diverse erfgoedlijnen ontwikkeld, die het gebied een eigen identiteit geven. En wat denk je van een belevingsroute langs de bollenelden op de strandwallen? Alle belevingen onderstrepen de rijkdom en diversiteit van het Nationaal Park. Dat maakt dat bedrijven zich in deze regio willen vestigen en dat mensen er graag willen wonen.

BALANS DOOR ZONERING

Tot slot vraagt de versterking van Hollandse Duinen om een goede balans tussen natuurbescherming en -beleving. Maar ook tussen cultuurlandschap en natuur, tussen economische en ecologische belangen en tussen de verschillende vormen van recreatie. Daarom kiezen we voor zonering en bepalen we samen wat het beste waar kan en wanneer. Zo zorgen we ervoor dat kwetsbare natuur wordt ontzien en dat vogels in alle rust kunnen broeden. Dat kunst, cultuur en ondernemerschap de ruimte krijgen en zich verder kunnen ontwikkelen. En dat elke bezoeker in het park een plek kan vinden om zich op een prettige manier te ontspannen en op te laden.

De ambities bij het thema Versterken

Het totaalbeeld dat hiervoor is geschetst, vertaalt zich in de volgende ambities en mogelijke activiteiten:

AMBITIE: **NATUURBESCHERMING EN NATUURONTWIKKELING**

De veerkracht en kwaliteit van de natuur in het Nationaal Park zijn versterkt door blijvende aandacht voor natuurbescherming, natuurontwikkeling en zonering van activiteiten. Hierdoor wordt het kustgebied (meer dan nu) gekenmerkt door kerngebieden met een hoge dynamiek, met een sterke invloed van water, wind en zout. Ook is er een spannend contrast tussen stuivende duinen, bossen en graslanden op de voormalige strandvlakten.

AMBITIE: **EFFECTIEF EN EFFICIËNT NATUURBEHEER**

De effectiviteit en efficiëntie van het natuurbeheer zijn versterkt doordat de terreinbeheerders intensief samenwerken vanuit een overkoepelende visie. Door de resultaten die ze laten zien, nodigen ze anderen uit om mee te doen.

VOORBEELDACTIVITEIT: **JUTTEN EN BENUTTEN**

Natuurlijk willen we 's zomers schone stranden, maar in de winter mag het best wat rommeliger zijn. Daarom halen we afval weg, maar laten we zeebanket na een storm rustig liggen. We geven jutters de kans om nog iets moois te vinden. En we benutten de natuurlijke aanzanding voor de kustversterking en verstuiwing naar het duingebied.

VOORBEELDACTIVITEIT: **ZONEREN DOOR VERLEIDEN**

Natuurlijk kunnen we zoneren door overal borden en prikkeldraad te plaatsen. Maar veel liever passen we slimme verleidingstechnieken toe. Door eerst te kijken waar we de meeste bezoekers kunnen hebben. En hen daar vervolgens te ontvangen met een aantrekkelijk en ruim aanbod aan activiteiten. Zo heeft het merendeel van de bezoekers een topervaring en ontzien zij automatisch de natuurgebieden waar rust en stilte voorop staan.

AMBITIE: NOG MEER TE ZIEN EN TE BELEVEN

De beleefbaarheid van het Nationaal Park is versterkt door de ontwikkeling van nieuwe bezienswaardigheden en arrangementen, op plaatsen waar dat past. Deze maken de rijkdom en diversiteit van het park zichtbaar en beleefbaar.

VOORBEELDACTIVITEIT:

5000 SOORTEN ONTDEKKEN

We gaan samen met Naturalis op zoek naar de 5000 soorten dieren en planten die Hollandse Duinen rijk is. Daartoe organiseren we met onze vrijwilligers tal van activiteiten, variërend van een dag vissen tot een 'nachtvlinder big night'. Dat geeft onze bezoekers nog meer kansen om de rijkdom van het park te beleven.

*“Het predicaat
'Nationaal Park' heeft
van zichzelf al een positieve
uitstraling: mensen verwachten
daar iets moois te vinden.
Ik ga er alles aan doen om dat
merk te laden en zichtbaar
te maken wat het
park biedt.”*

JASPER KUIPERS,
STAATSBOSBEHEER

AMBITIE: VERSTERKTE KWALITEIT VAN LANDSCHAP EN CULTUREEL ERFGOED

We benutten en creëren kansen om - in samenwerking met de agrariërs, landgoedeigenaren en andere partners - de kwaliteit van het landschap en het cultureel erfgoed in het Nationaal Park te versterken. We zorgen ervoor dat de openbare ruimte tussen de natuurgebieden van zo'n hoog niveau is, dat dit het park als geheel versterkt.

VOORBEELDACTIVITEIT: NATUUR IN STAD EN DORP

De verstedelijkingsdruk in deze regio neemt de komende decennia steeds verder toe. In combinatie met klimaatverandering (denk aan hittestress) worden groen en water in en bij de stad alleen maar belangrijker. Het Nationaal Park komt aan dit belang tegemoet door meer natuur in en om de steden en dorpen te creëren. Ook benutten we kansen om architectuur meer te integreren in het landschap. Een mooi voorbeeld hiervan is de ondergrondse parkeergarage die onlangs in het duin aan het Katwijkse strand is gebouwd.

VOORBEELDACTIVITEIT: BOLLENTEELT ALS DRAGER VAN HET LANDSCHAP VAN DE DUIN- EN BOLLENSTREEK

We zorgen er door agrarische herstructurering voor dat bollen-bedrijven floreren, terwijl we tegelijkertijd kwaliteit toevoegen aan het landschap. We koesteren de zichtlijnen die de bollenvelden uniek maken en we stimuleren agrarisch natuurbeheer. Door natuurlijke pestbestrijding creëren we in het najaar grote watervlakten waar tal van vogels op afkomen.

*“Onze droom
is een bloeiende
Duin- en Bollenstreek,
als krachtig onderdeel
van Hollandse Duinen.”*

MARTIJN BILARS,
WETHOUDER GEMEENTE
NOORDWIJKERHOUT

**AMBITIE: AANTREKKELIJKER
LEEF- EN VESTIGINGSKLIMAAT**

De inspanningen ten behoeve van het Nationaal Park versterken aantoonbaar het leef- en vestigingsklimaat van de regio.

**VOORBEELDACTIVITEIT:
METEN IS WETEN**

We meten regelmatig de toegevoegde waarde van het Nationaal Park. Daarvoor werken we samen met hogescholen en universiteiten, die via onderzoek vaststellen of we de goede ontwikkeling doormaken. Dat onderzoek richt zich niet alleen op de natuurwaarden van het park, maar ook op recreatie, toerisme en economische ontwikkeling. Het helpt ons om te weten waar we staan, om bij te sturen waar dat nodig is en om wat goed gaat, te versterken.

'Op elke wandeling zie ik weer nieuwe dingen'

Marcel Gansevoort, wandelaar en natuurliefhebber uit Leiden

'Wat ik mooi vind aan Hollandse Duinen? Dat de natuur er zo afwisselend is. Je ziet er bossen, meertjes, open vlaktes en valleien, en overall hoor, zie en ruik je de zee. Die zee moet ik altijd even opzoeken. Ik houd van de grootsheid ervan en kijk graag naar de schepen. Mijn favoriete gebied is de Ganzenhoek bij Wassenaar. Daar komt al die verscheidenheid samen. Ik ga er vaak wandelen met mijn vriendin. Dat geeft me rust en ik kom er op goede ideeën.'

Grande Randonnée

‘Dat Hollandse Duinen nu een nationaal park is, vind ik fantastisch. Voorheen moest ik op reis om een nationaal park te zien; nu heb ik er één naast de deur. Mijn wens is dat er een lange-afstandswandelpad komt dat het hele gebied omspant. Een ‘Grande Randonnée’, met herkenbare bordjes, die je in één keer of in delen kunt lopen. Zo’n pad geeft het park status en trekt nieuwe wandelaars aan. En natuurlijk kun je er een website en een app aan koppelen, waar wandelaars alle informatie, coördinaten en kaarten kunnen vinden.’

Gemeenschappelijke belangen

‘Die website kun je ook gebruiken om bezoekers en bewoners meer bij het Nationaal Park te betrekken. Nu zijn er wel eens bijeenkomsten, maar met een digitaal platform bereik je een bredere groep mensen. Zij kunnen er ideeën inbrengen, waar de samenwerkende organisaties van kunnen leren. Ik hoop dat die organisaties hun eigen belangen opzij willen zetten en voor de gemeenschappelijke ambities willen gaan. Lukt dat, dan zie ik een bloeiende toekomst voor me. Want ook al moest ik er even aan wennen, juist de combinatie van natuur en cultuur maakt dit park uniek in Nederland.’

Nationaal Park Hollandse Duinen

Partners

- Dunea
- Staatsbosbeheer
- Zuid-Hollands Landschap
- Provincie Zuid-Holland
- Gemeente Den Haag
- Gemeente Voorschoten
- Gemeente Wassenaar
- Gemeente Westland
- IVN
- Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland
- Stichting Duinbehoud
- Stichting Duivenvoorde
- Belangenraad Meijendel
- College van Participanten Den Haag Marketing
- Den Haag Marketing
- Duinrell
- Gemeente Delft

- Gemeente Katwijk
- Gemeente Leiden
- Gemeente Leidschendam-Voorburg
- Gemeente Noordwijk
- Gemeente Rotterdam
- Gemeente Rijswijk
- Heineken
- Holland Rijnland
- Hoogheemraadschap van Delfland
- Hoogheemraadschap van Rijnland
- Katwijk Marketing
- Keukenhof
- Koninklijke Nederlandse Hippische Sportbond
- Landschapstafel Bollenstreek, namens de deelnemende gemeenten: Hillegom, Lisse, Katwijk, Noordwijk, Noordwijkerhout en Teylingen

- Landschapstafel Duin, Horst en Weide
- Landschapstafel Hof van Delfland
- Landschapstafel Leidse Ommelanden
- Leiden marketing
- Metropoolregio Rotterdam Den Haag
- MKB Den Haag
- Museon
- Corpus
- Museum Voorlinden
- Natuurmonumenten
- Stichting Marketing Scheveningen
- VEWIN
- VVV Hoek van Holland
- Stichting Vrienden van het Overbosch

Nationaal Park Hollandse Duinen

Programmateam

Voor het ontwikkelen van het park is een programmateam opgericht met vertegenwoordigers van een aantal partners. Alle leden van dit programmateam vertegenwoordigen Nationaal Park Hollandse Duinen in de breedte. We worden ondersteund door het Programma Nationale Parken van Wereldklasse van het ministerie van Economische Zaken. Het programmateam bestaat uit de volgende leden:

- Georgette Leltz (Dunea) - programmadirecteur NPHD
- Toon Zwetsloot (RVO vanuit Programma Nationale Parken van Wereldklasse van EZ)
- Marleen Grootcholten (Dunea)

Team Inhoud

- Arjan van den Heuvel (Zuid-Hollands Landschap) - trekker
- Bart van Engeldorp Gastelaars (Dunea)
- Arthur Hilgersom (IVN)
- Jamila Rabhi (Staatsbosbeheer)
- Irene Mulder (gemeente Den Haag)

Team Organisatie

- Edith van Dam (provincie Zuid-Holland) - trekker
- Georgette Leltz (Dunea)
- Adrienne Vriesendorp (Stichting Duivenvoorde)
- Michiel Houtzagers (Zuid-Hollands Landschap)

Team Communicatie en marketing

- Debbie Koorn (Dunea) - trekker
- Marian Hage (Zuid-Hollands Landschap)
- Lisa van der Veen (Staatsbosbeheer)
- Ferry Taal (gemeente Den Haag)

*“In het Westland
houden we van ‘doen’.
Daarom steken we de
handen uit de mouwen
om de kwaliteit van
de leefomgeving
te verhogen.”*

BRAM MEIJER, WETHOUDER
GEMEENTE WESTLAND

www.nationaalparkhollandseduinen.nl

info@nationaalparkhollandseduinen.nl

www.facebook.com/NationaalParkHollandseDuinen

[@NPHollandsduin](https://twitter.com/NPHollandsduin)

45

